# DENUMIRI PENTRU 'TRIFOI' ÎN LIMBILE ROMANICE, GERMANICE ŞI SLAVE, PE BAZA MATERIALELOR DIN *ATLAS LINGUARUM EUROPAE*

MANUELA NEVACI, IONUȚ GEANĂ

## I. INTRODUCERE

Proiect de anvergură europeană *Atlas Linguarum Europae* (ALE) este coordonat din 2005 de cercetători din România, având-l preşedinte pe Nicolae Saramandu. Secretariatul ştiinţific este asigurat de Manuela Nevaci şi Ionuț Geană. Din acest *Atlas* s-au publicat nouă volume, ultimele două la Editura Universităţii din Bucureşti, sub editarea şi coordonarea noastră: Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Ionuț Geană. Astfel, Editura Universităţii din Bucureşti, sub editarea se înscrie în rândul marilor case editoriale europene care au publicat primele şapte volume ALE, alături de Editura Van Gorcum (Assen, Mastricht, Olanda) şi Istituto Poligrafico dello Stato (Roma, Italia).

Prin hărţile lingvistice motivaţionale şi onomasiologice, ALE oferă o tipologie riguroasă a limbilor şi a dialectelor vorbite pe întreg teritoriul Europei. Hărţile lingvistice motivaţionale reprezintă un element de noutate în domeniul geografiei lingvistice, precum şi o metodă modernă de interpretare a materialului lexical. Din punctul de vedere al tipurilor de hărţi, ALE este o bază complexă de date pentru diferite cercetări lingvistice, oferind totodată informaţii privitoare la istoria culturală a Europei. Începând cu volumul 8, se folosesc mijloace informatice pentru procesarea datelor lingvistice; hărţile volumele 8 şi 9 fiind digitalizate, graţie unui program informatic dezvoltat de ing. Vlad Donovetsky.

În contribuţia de faţă, prezentăm denumiri pentru noţiunea 'trifoi' în limbile romanice, germanice şi slave, pornind de la anchetele lingvistice realizate pentru *Atlas Linguarum Europae*. Comentariul acestor denumiri are la bază principiul etimologic, urmărind originea şi evoluţia formelor. Termenii din limbile romanice, germanice şi slave pentru 'trifoi' permit o analiză motivaţională. Interesul cercetării motivaţionale constă în faptul că ea depăşeşte diferenţele formale dintre limbi, permiţând identificarea asemănărilor dintre reprezentările ideologice şi culturale, contribuind, în acest fel, la explicitarea şi la studiul unui metalimbaj motivaţional, comun mai multor limbi (Alinei 1979: 65). Rezultatul cercetării va fi prezentat geolingvistic într-o hartă digitalizată de autori.

FD, XXXIV, Bucureşti, 2015, p. 119–133

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

## II. CONSIDERAȚII PRIVIND ASPECTUL PLANTEI 'TRIFOI'

În această sinteză, nu ne vom ocupa de toate cele trei tipuri de trifoi cunoscute în spațiul european: trifoiul sălbatic (trifoiul roşu) *trifolium pratense*, trifoiul alb *trifolium repens* şi trifoiul încarnat *trifolium incarnatum*; mai precis, ne vom ocupa de trifoiul sălbatic *trifolium pratense* şi de trifoiul alb *trifolium repens*, deoarece termenii întâlniți în anchete desemnează aceste tipuri de trifoi.

Vom face o prezentare, pe scurt, a trifoiului, planta ale cărei denumiri le discutăm în această lucrare. Ne vom referi şi la trifoiul cu patru foi, pentru semnificațiile culturale din imaginarul colectiv, el fiind o varietate de trifoi alb. Trifoiul cu patru foi este un simbol des întâlnit la multe popoare. Unele legende spun că trifoiul cu patru foi este singurul lucru pe care Eva l-a luat cu ea când a fost izgonită din Paradis, de aceea aduce noroc celui care îl găseşte. Câmpurile de trifoi atrag spiritele naturii. O frunză de trifoi cu patru foi oferă protecție împotriva acestora. Acesta are puterea de a înlătura vrăjile făcute de zâne şi farmecele (Evseev 2001).

Despre trifoiul cu patru foi vechii celți din Țara Galilor credeau că este un talisman puternic împotriva spiritelor rele. Găsirea unui astfel de trifoi, care este foarte rar, este considerată un semn al norocului. Fiecare frunză are un înțeles simbolic – speranță, încredere, dragoste, noroc. În ziua de azi, trifoiul cu patru foi este universal recunoscut ca un simbol al norocului (Evseev 2001). Prezența legendei trifoiului cu patru foi în spațiul european demonstrează o conştiință comună, manifestată în plan cultural, în sensul teoriei lui Claude Levi-Strauss (1958).

Trifoiul alb este o plantă mică, perenă, erbacee, cu tulpina culcată la pământ, din care pornesc rădăcini. Frunzele sunt trifoliate, adeseori pătate cu alb sau cu o pată mai închisă, dispuse pe un pețiol lung. Florile sunt de culoare albă sau uşor roz, devenind mai brune după ce înfloresc. Înfloreşte în luna mai până în septembrie. Creşte prin locuri cultivate cu alte plante, livezi şi fânețe. Trifoiul alb era cunoscut încă de pe vremea grecilor antici şi a romanilor pentru proprietățile sale curative.

Trifoiul roşu (*trifolium pratense*) este o plantă furajeră şi medicinală perenă cu o tulpină ce poate ajunge până la un metru înălțime. Este o plantă suculentă şi hrănitoare pentru animale. Frunzele sunt trifoliate, iar florile sunt de culoare roşie, violacee sau albăstruie. Planta este cunoscută pentru efectele benefice asupra sistemului gastro-intestinal (*Atlas botanic* 2010).

## III. MOTIVAȚII PENTRU NOȚIUNEA 'TRIFOI' ÎN LIMBILE ROMANICE, GERMANICE ŞI SLAVE

Detaliem în cele ce urmează motivațiile pe care le-am stabilit pentru termenii care desemnează planta trifoi. Asocierea dintre concept şi semnificant în cazul trifoiului nu se datorează hazardului, întrucât o imagine asociază în conştiința vorbitorului un model preexistent, iar metafora creatoare devine clară. Un alt caz de motivație este acela al denumirilor al căror motiv este o trăsătură evidentă

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

reținută ca definitorie. În acest caz, unitatea de vedere se face şi se exprimă prin mijloace diferite, dar care trimit, în totalitatea lor, la aceeaşi reprezentare (Dalbera 2006: 110 – *traducerea noastră*).

## 1. ASPECTUL PLANTEI

### 1.1. Frunza

#### 1.1.1.‘*trei foi*’

Denumirile pentru ‘trifoi’ în limbile romanice se repartizează în trei grupe, aşa cum putem observa din clasificarea de mai jos. O primă grupă este reprezentată de continuatorii direcți ai tipului grecesc *triphyllon* în: catalană, castiliană *trébol*, portugheză *trevo,* franceză *trèfle*. A doua grupă este formată din latinizarea formei gr. *triphyllon*, rezultând lat. **trĭpŭllum*. Această pronunțare latinizantă *tripullum* a formei greceşti *triphyllon*, regăsită în formele galo-romane *trol*, *troulo* şi *triole* stă la baza formelor ibero-romanice *trebol*, *trevo*. În Franța, acest tip este reprezentat de forme simple şi de forme sufixate, aşa cum rezultă din calsificarea de mai jos. A treia categorie e reprezentată de tipul care continuă latinescul neatestat **trĭfŏlum* în: română *trifoi*, italiană *trifoglio* şi sardă *stirfo* latinescul *trifolium,* calc după termenul grecesc.

În Galoromania există toate cele trei tipuri, dar primul e mult mai bine reprezentat. Cel de-al doilea (cel atestat în oïl) e foarte rar întâlnit, în timp ce în occitană supraviețuieşte sporadic în ținuturile de graniță cu italiana. Tipul grecesc *triphyllon* a rămas în jumătatea estică a occitanei, în timp ce lat. *trifolium* a devenit obişnuit în limita estică spre Italia şi în jumătatea vestică. Aici sunt atestate numai forme derivate de la gr. *triphyllon*. Această repartiție confirmă ipoteza că în primul tip avem moştenit direct tipul grecesc *triphyllon*. Forma e atestată în greacă încă de la Herodot. Latinescul *trifolium* este prima dată atestat la Plinius şi este un calc al grecescului *triphyllon*.

**A. Continuatori direcți ai termenului gr. TRIPHYLLON.** Împrumutul direct s-a putut realiza dat fiind faptul că, în Marsilia, s-a stabilit o colonie de greci în anul 600 î.Hr.

**a. Masculin**

| | | |
|---|---|---|
| Oïl [trɛfl] | 03.1 | 105, 109 |
| Cast. *tefla* | 06.0 | 044, 045 |
| Cat. [tr'ɛfulA] | 06.2 | 201 |
| Cat. *trefle* (din galegă) | 06.2 | 202 |
| Cat. *trefe* | 06.2 | 213 |
| Oïl *trèfle* | 08.0 | 007, 012–027, 030–038, 041–052, 056–146, 148–157, 164–172, |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

| | | |
|---|---|---|
| | | 178–184, 192–197, 204–206, 210, 227, 247, 262, 263, 288, 290, 292, 293 |
| FrPr. [tr'ɛflə], [tr'ɛ̃flǫ], [tr'ɛfjø], [traj] | 25.2 | 202, 203, 206, 207 |

**b. Feminin**

| | | |
|---|---|---|
| Occ. *trèflo* | 08.0 | 198, 199, 207–209, 211, 218–225, 232–239, 245, 246, 248–254, 260, 261, 264–268, 273–278, 281–286, 287, 291 |

**B. Latinizarea formei gr. TRIPHYLLON → lat. *TRĬPŬLLUM**

**a. Forme simple**

| | | |
|---|---|---|
| Cast. *trébol* (*trebo*, *trébole*, *trébolo*, [Atreβ'o]) | 06.0. | 001-013, 017, 018–026, 028-033, 035, 036, 039–041, 046–065, 071–096, 099–107, 109–130 |
| Cat. *trèvol* | 06.2 | 203, 204, 206–208, 210, 211, 211, 212, 214, 216, 219, 220, 222–224 |
| Oïl *trol* | 08.0 | 039 |
| FrPr. *troulo* (m.) | 08.0 | 173 |
| Occ. *triole* (m.) | 08.0 | 185–187, 200, 215, 216, 228–230, 241, 242, 256, 257, 271, 272, 279, 280 |
| Port. *trevo* | 20.0 | 001-025, 028-049, 051-054 |

**b. Forme derivate**

Lat. ***TRĬPŬLLUM + suf. abstract –ĬTTUM**

| | | |
|---|---|---|
| FrPr. *triolet* (m.) | 08.0 | 147, 158–163, 174–177, 188–191, 201–203, 212–214, 226, 231, 301, 401 |
| Occ. *trinholet* (m.) | 08.0 | 240, 255, 269, 270 |
| FrPr. [trjɔl'o], [triɔl'ɛ], [tri'ɔlā] | 25.2 | 201, 204, 205 |

În forma occitană *trinholet*, apare un [ɲ] epentetic între vocale în hiat.

**c. Forme compuse**

Lat. ***TRĬPŬLLA (HERBA)**

| | | |
|---|---|---|
| Galic. ['ɛrβA tr'ęβA] | 06.0 | 002 |

**C. Termeni din gr. TRIPHYLLON > lat. TRIFOLIUM > *TRĬFŎLUM**

**a. Forme simple**

| | | |
|---|---|---|
| Occ. *trefuelh* (m.) | 08.0 | 217, 243, 244, 258, 259, 402 |
| Cors. *trifoglio*, [driv'olju] (m.) | 08.5 | 501, 504 |
| It. *trifoglio* (m.) | 14.0 | 004–009, 012, 014, 015, 017, 021, 023, 028, 029, 031, 032, |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

| | | |
|---|---|---|
| | | 034, 035, 037, 040, 041, 043, 044, 047, 049, 051, 052, 054, 055, 060, 062, 063, 064 |
| Rum. *trifoi* | 23.0 | 001, 005, 006, 007, 009, 011–020, 022–026, 028, 029, 031, 033, 034–042–051, 052–062, 063–077 |
| | | 048 |
| Rum. *trifoi* | 28.6 | 601, 602, 604, 607, 608, 610, 612, 613, 614, 615 |
| Rum. *trifoi* (punct aloglot din Serbia) | 29.4 | 401 |
| It. *trifoglio* (punct aloglot din Serbia) | 29.4 | 601 |
| Rum. *treifoi* | 23.0 | 010 |

Descendenţi ai lat. *trifolium* întâlnim şi în spaţiul Italiei, formând arie comună cu româna.

În română, până la un moment dat s-a pus la îndoială faptul că ar fi moştenit din latină; dar termenul existent în dialectul aromân pare să dovedească ipoteza moştenirii din latină. Este dubletul lui *treflă,* s. f. În română, *trifoi* formează o arie lingvistică relativ unitară, fiind concurat în puţine puncte de forme care sunt descendenţii lui *trifoi* sau sintagme care conţin termenul.

Amintim aici şi forma *treifoi* din română, care este un termen remotivat al termenului moştenit *trifoi*, opacizat probabil în conştiinţa vorbitorului.

**b. Forme derivate**

**Lat. TRIFŎLIUM + sufix diminutival -ULU**

| | | |
|---|---|---|
| Cors. [triv'ohulu] ([driv'ohulu], [driv'oljuu]) | 08.5 | 502, 503, 505, 506 |

**Lat. *TRIFŎLIA + sufix diminutival -ULA**

| | | |
|---|---|---|
| Cors. [triv'uḏula] | 08.5 | 507 |

În legătură cu termenii romanici pentru ‘trifoi’, redăm şi opinia lui Jean Philippe Dalbera, privind originea termenului francez *trèfle.* Latinizată lexical, forma grecească se poate reprezenta sub forma *trifolium*. În ceea ce priveşte această formă, Dalbera afirmă: „Ar fi cazul să revedem ataşarea lui *trèfle* de TRIFOLIUM (care nu putea să dea decât *trefeuil*, formă atestată în mai multe locuri) şi să ne imaginăm că sursa lui *trèfle* e mai degrabă *TRESPŬLUS şi reprezintă varianta populară a lui *triple*; această finală -PŬLUS se poate regăsi în cuvintele care arată un multiplu: alături de *double* < DUPLUS ar fi de aşteptat o formă populară de tipul *doufle*, *dufle* (<* DUSPULUS)” (Dalbera 2006: 253, traducerea noastră).

**Împrumuturi:**

„Cel mai adesea obiectul soseşte cu un nume, dar există şi multe împrumuturi motivate, în măsura în care caracterul alogen al numelui este în relaţie cu caracterul alogen al obiectului” (Guiraud 1986: 256 – *traducerea noastră*).

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

| | | |
|---|---|---|
| Bulg. *trifil* (din greacă) | 04.0 | 022 |
| Bulg. *tirfil* (din greacă) | 04.0 | 023–026 |
| Ucr. *trifoi* (din rum.) | 23.0 | 401 |
| Slovac *trojka* | 26.1 | 103 |
| Ucr. *trefoj* (dialectal) | 28.2 | 261 |
| Rum. [tr'awkə] (din ucr. dial. *tráuka*) | 28.6 | 603, 608 |

#### 1.1.2. *'formă de stea'*

| | | |
|---|---|---|
| Bulg. *dzvezdel* 'steluță' | 04.0 | 008 |

#### 1.1.3. *'formă de pantof'*

| | | |
|---|---|---|
| Sued. *tossor* | 07.5 | 604 |

Formal, *tossor* este pluralul substantivului *tossa*. Probabil, avem de-a face cu o utilizare metaforică, deoarece *tossa*, termen întâlnit mai ales la nivel dialectal semnifică 'pantof uşor, papuc de casă'. Fenomenul este cunoscut în taxonomia populară a plantelor, spre exemplu, în română, există plante precum *ciuboțica-cucului*, *papucul-doamnei* etc.

### 1.2. Sucul

În ceea ce priveşte această motivație, ne vom referi la termenii moşteniți din engleza medie: *clovere*, *claver*, vechea engleză *clāfre*, *clǣfre*, din proto-germanicul: **klaibrǭ* (vezi frezonul *Kleeuwer*, olandezul *klaver*, termenul german dialectal *Kleeber*, *Kleewer*), termeni provenind din proto-indo-europeanul **glei-* 'a lipi' (termen comparat cu vechiul slav *глѣвъ* 'grăsime' şi cu grecescul *γλοιός* 'lipici').

**a. Forme simple**

| | | |
|---|---|---|
| Germ. *klee* | 02.0 | 001–015, 017–019, 020–022, 024, 025, 026, 028–044, 046–048 |
| | 15.0 | 001, 002 |
| | 18.0 | 022, 020, 023, 205 |
| | 21.0 | 003, 016, 025, 027–029, 031–046, 050–063 |
| | 22.0 | 014, 016, 017, 025, 035, 037–039, 041–046, 048, 051–136, 211 |
| Germ. *klee* | 25.1 | 101–109 |
| Germ. [klˈEi̯], [klˈĒ], [gl̯ˈĒ], [gl̯ˈē], [xlˈĒ] (puncte aloglote din Franţa) | 08.8 | 802–806, 808, 809 |
| Germ. *klee* (puncte aloglote din România) | 23.0 | 201, 202 |
| Germ. *klever* | 21.0 | 001, 002, 004–015, 017–024, 026, 030 |
| | 22.0 | 004, 006–013, 015, 018–026, 028–034, 036, 040, 047, 050 |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

| | | |
|---|---|---|
| Dan. *kløver* | 05.0 | 001–021 |
| Sued. *klöver* | 07.5 | 501–506, 603–607 |
| Norv. *kløver* | 17.0 | 001–014, 016, 018–033, 035–059, 060, 061–110, 111, 112, 113–125, 126, 127, 128, 129, 130–132, 133, 134, 135, 136, 137, 138–152 |
| Engl. *clover* | 09.0 | 001, 003–053, 056–066 |
| | 09.1 | 103, 110, 112, 113, 116 |
| | 09.2 | 201–213, 215 |
| | 12.1 | 103, 104, 107, 108, 111, 112 |
| Frizona de est *kleeuwer* | 18.1 | 205 |
| Frizona de nord *kleever, kliawer, kliiwer, klööwer* | 18.1 | 201–204 |
| Frizona de vest *klaver* | 18.1 | 101–105 |
| Frizona de nord: *kliiwre* (pl.) | 18.1 | 204 |
| Olandeză *klaver* | 18.0 | 001–012, 014–019, 021, 201–203, 204, 206–210, 207 |
| Germ. *klecher* | 22.0 | 027, 049 |
| Olandeză *klavers* | 18.0 | 013, 801 |

**b. Forme compuse**:

| | | |
|---|---|---|
| Engl. *clover-leaf* ‘lipici + frunză’ | 09.0 | 055 |
| | 09.1 | 110 |
| Germ. *ross-klee* (punct aloglot din Ungaria) ‘roşu + lipici’ | 11.0 | 015 |
| Germ. *klee-blatt* (punct aloglot din Italia) ‘lipici+ frunză’ | 14.8 | 804 |

**c. Împrumuturi**

• **Împrumut din olandeză *klaver***, cel mai târziu în secolul al VII-lea. Termenul este întâlnit în nordul ţinutului valon, în Flandra franceză, ceea ce demonstrează ipoteza împrumutului. Forma valonă este probabil împrumutată dintr-o formă dialectală flamandă.

| | | |
|---|---|---|
| Oïl *klaf* | 03.1 | 104 |
| Oïl *klav* (f.) | 08.0 | 002, 003 |

• **Împrumut din germană prin filieră rusă [kl'ever]**

| | | |
|---|---|---|
| Rum. [kl'ever] | 28.6 | 606, 611 |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

## 2. TERMEN GENERIC PENTRU ‘IARBĂ’

**a. Forme simple**

| | | |
|---|---|---|
| Isl. *smári* ‘iarbă verde’ | 13.0 | 001 |
| Norv. *smære* | 17.0 | 060, 111, 112, 126, 129, 133–137 |
| Feroe *smæra* | 33.0 | 001 |

**b. Forme compuse:**

| | | |
|---|---|---|
| Feroe *seyðasmæra* | 33.0 | 003, 004 |

**HERBA MORUNA** ‘iarbă maro’

**a. Forme simple (reultate din trunchierea formei compuse)**

Probabil din sintagma ‘herba moruna’

| | | |
|---|---|---|
| Cat. *melga* | 06.2 | 209 |
| Cat. *murgó* | 06.2 | 202 |

**b. Forme compuse**

| | | |
|---|---|---|
| Cat. *herba moruna* | 06.2 | 221 |

## 3. ALTE PLANTE

Desemnările descriptive, metaforele, metonimiile, ca şi desemnările realizate prin transfer pornind de la alt fitonim reprezintă diferite tipuri de creații pentru a denumi o plantă prin numele altei plante. În taxonomia populară se obişnuieşte să fie denumită o plantă cu numele altei plante cu care cea dintâi are în comun anumite caracteristici şi care e mai cunoscută în imaginarul popular (Alinei 1979: 123).

Pentru desemnarea noțiunii de *trifoi*, întâlnim termeni care servesc la denumirea altor plante, după cum reiese din clasificările de mai jos.

### 3.1. Hasmațuchi (*Anthriscus cerefolium*)

**Lat. CAEREFŎLIUM**

**a. Forme simple**

| | | |
|---|---|---|
| It. [sarfɔj] | 14.0 | 030 |

**b. Forme derivate**

**Lat. CAEREFŎLIUM + suf. augment. -ŌNEM**

| | | |
|---|---|---|
| It. [serfujΩŋ] | 14.0 | 018, 025, 026 |

### 3.2. Sens obținut prin transfer metonimic de la [planta-]*cuc*[ului]

**Lat. CŬCŪLUS** ‘cuc’

| | | |
|---|---|---|
| Oïl [kuk'u] | 03.1 | 105 |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

Această formă izolată se explică plecând de la sintagmele de tipul *pain de coucou* ‘pâinea-cucului’, *herbe de coucou* ‘iarba-cucului’ sau *trèfle au coucou* ‘trifoiul-cucului’, atestate în aria galo-romană. Sintagmele descriptive sunt utilizate pentru a dezambiguiza denumirea unei plante de o alta.

### 3.3. Caprifoi

**Lat. SYLLA** (Hedysarum coronarium)

| | | |
|---|---|---|
| It. *sulla* | 14.0 | 056 |

### 3.4. Sparcetă

**Lat. LŬPĪNUS, -A** (Onobrychis viciaefolia) + **suf. dimin. -ĔLLA**

| | | |
|---|---|---|
| It. *lupinella* | 14.0 | 050 |

**Lat. CRŪX, -ŬCE** ‘cruce’

| | | |
|---|---|---|
| It. [krΩtʃEĭa] | 14.0 | 045 |

Această formă este similară cu cele din Italia centrală [kročetta] şi *erba crocina*, care desemnează sparceta (Onobrychis viciaefolia).

### 3.5. Lucernă

Confuzie cu planta *lucernă*

| | | |
|---|---|---|
| Rum. [lits'erije] | 28.6 | 609 |

**Împrumuturi**

Din bască *créfala*

| | | |
|---|---|---|
| Cast. *créfala* | 06.0 | 017 |

Din maghiară [l'ohere]

| | | |
|---|---|---|
| Rum. *luhere* | 23.0 | 003–005, 008, 027, 030–033 |
| Ucr. *ljuger* (dial.) | 28.2 | 253 |
| Ucr. *ljugera* (dial.) | 28.2 | 255 |

## 4. HRANĂ

### 4.1. Furaje (hrană) pentru cai

Termenii de mai jos desemnează planta *trifolium pratense*, trifoiul sălbatic, plantă furajeră pentru vite, cunoscută în terminologia populară sub numele de *trifoiul-calului.*

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

În ceea ce priveşte termenul polonez *koniczyna*, ca şi variantele sale dialectale (*koniuczyna*, *koniakczyna*, *kończyna*, *koniczyzna*, *kończyzna*), sunt derivate de la forma *konicz* / *konik* care însemna ‘planta cailor, plantă pentru cai’ (cf. pol. *koń* ‘cal’ < protoslavă **конь* ‘id.’). Cuvintele derivate au păstrat sensul original al bazei derivării. Sufixele *-ina* şi *-izna* au – printre altele – un sens colectiv. Forma dialectală şi veche *konicz* înseamnă ‘trifoi’, iar *konikoś* este un derivat de la *konik*, o variantă a lui *konicz*.

| | | |
|---|---|---|
| Pol. *koniczyna* | 19.0 | 001, 006, 007, 009, 016, 017, 019, 021, 022, 025, 026, 029, 033, 036 |
| Pol. *koniuczyna* | 19.0 | 005 |
| Pol. *koniakczyna* | 19.0 | 004 |
| Pol. *kończyna* | 19.0 | 008, 011, 012–014, 015, 018, 023, 024, 031, 035 |
| Pol. *koniczyzna* | 19.0 | 027, 028 |
| Pol. *kończyzna* | 19.0 | 020 |
| Pol. *konikoś* | 19.0 | 010 |
| Pol. *konicz* | 19.0 | 034, 037, 038 |
| Brus. *kanjušyna* | 28.1 | 103, 105–108, 111–115, 117, 119–123, 125, 129 |
| Ucr. *konjušyna* | 28.2 | 201, 203–212, 215, 217, 219, 224, 225, 226, 227, 229, 235, 237, 238, 240, 246, 247, 248, 256, 257, 258, 259, 264, 265 |
| Ucr. *koljusyna* (dial.) | 28.2 | 218, 236, 241, 260, 263 |
| Ucr. *konjuška* (dial.) | 28.2 | 239 |
| Soraba de jos [kw'iʃ'ina] | 21.0 | 048 |
| Ucr. *komanica* | 26.1 | 201 |
| Slovac *komanica* | 26.1 | 112 |
| Ucr. *komanycja* (dial.) | 28.2 | 232–234, 250–252, 254, 268 |

Derivat:

| | | |
|---|---|---|
| Ucr. *komanyčyna* (dial.) | 28.2 | 216 |

**Împrumut din ucraineană [kun'j'uh]**

| | | |
|---|---|---|
| Rum. [kun'j'uh] | 28.6 | 605 |
| Slovac *trebič* | 26.1 | 104 |
| Slovac *trebina* | 26.1 | 111 |

Se pare că formele *trebič* şi *trebina* provin de la o rădăcină verbală protosl. **terb-* (infinitiv: **terbiti*) care însemna ‘a curăța (un teren), a tăia (copaci,

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

arbuşti), a smulge (plante din pământ) cu rădăcini’; motivaţia semantică ar fi deci aceea de ‘planta pe care o îndepărtează caii, mâncând-o’.

### 4.2. ‘Cu referire la pâine’

| | | |
|---|---|---|
| Rus. *xlebnik* (dialectal) | 28.0 | 006 |
| Rus. *xlebcy bogovy* (pl.) | 28.0 | 008 |

### 4.3. ‘Cu referire la hrană: a se umfla de mâncare’

Termenii de mai jos provin dintr-un radical *detel* ‘picus – ciocănitoare verde’, cf. ceh. dialectal *ďatěľa* ‘vacă pestriţă’. Pentru explicaţia motivaţională la nivel semantic, putem porni de la vechiul slav **dъma* ‘a umfla’, semnificând faptul că animalele se umflă mâncând trifoi.

| | | |
|---|---|---|
| Bulg. *detelina* | 04.0 | 002–006, 010–017, 019–021, 026, 027–031 |
| Cr. *dételina* | 11.0 | 035 |
| Sb. *dételina* | 23.0 | 301 |
| Slovacă *dateline* | 26.1 | 101, 102, 108, 109, 110 |
| Cr. *djetelina* | 29.0 | 004, 005, 008, 009, 019–021 |
| Sb. *djetelina* | 29.0 | 010, 011, 016–018, 025–027, 032, 033 |
| Mac. *detelina* | 29.1 | 101–107 |
| Bulg. *tetelina* | 04.0 | 009 |
| Slovacă *detelina* | 11.0 | 018 |
| Ceh. *jetelina, jatelina* | 26.0 | 006, 008, 009 |
| Slovacă *jatelina* | 26.1 | 105–107 |
| Slovacă *getelina* | 26.1 | 109 |
| Brus. *dzjatlina* | 28.1 | 104, 117 |
| Brus. *dzjatlavina* | 28.1 | 117 |
| Cr. *djetvelina* | 29.0 | 028 |
| Cr. *dʲtelina* (punct aloglot din Austria) | 02.1 | 101 |
| Bulg. *dêtelnă* | 04.0 | 007 |
| Cr. *djetelja* | 29.0 | 001, 002, 006, 007 |
| Sloven *detelja* | 29.2 | 201–203, 205–207 |
| Sloven *detelja* (punct aloglot din Austria) | 02.1 | 102 |
| Sloven *detelja* (punct aloglot din Italia) | 14.6 | 601 |
| Sloven *deteljica* | 29.2 | 204 |
| Bulg. *detelinka* | 04.0 | 018 |
| Soraba de sus [ʒʲˈɛtʃɛl] | 21.0 | 049 |
| Czech *jetel* | 26.0 | 001, 002, 004, 005, 007, 011, 012 |
| Czech *jetel* (feminin) | 26.0 | 003 |
| Czech *jertel* | 26.0 | 011 |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

## 5. EFECTUL PLANTEI ASUPRA OMULUI

| | | |
|---|---|---|
| Sued. *väppling* | 07.5 | 502, 503, 504, 505, 506, 601, 602, 603, 604, 607 |

Această formă *väppling* priveşte soiurile necultivate de trifoi. Motivul pentru care cuvântul apare atestat în atât de multe localităţi ţine de prezenţa într-o zicală „Han som väljer i väpplingen, stannar i starren” ‘Cel care alege trifoiul rămâne cu cataractă’.

## 6. MOTIVAȚIE ONOMATOPEICĂ

### 6.1. ‘Roşu’

| | | |
|---|---|---|
| Pol. *rosikoń* | 19.0 | 030, 032 |

*Rosikoń* este un continuator al unei forme compuse: protosl. **xrostikonь*, al cărei sens nu este clar, probabil are o origine onomatopeică.

### 6.2. Cu sensul ‘tremulus’

Un alt termen pentru *trifoi*, cu răspândire mai restrânsă, este descendentul lat. *tremulus, -a* (FEW 13/2,245b) şi prezintă formele:

| | | |
|---|---|---|
| Oïl [trɑ̃n'ɛn], [tran'ɛlə], [trijan'e], [trɛ̄bl'ɛn] | 03.1 | 101, 102, 103, 106–108 |
| Oïl *tramaine* (f.) | 08.0 | 004–006, 008–011, 028, 029, 040, 053–055 |

Termenul [trɛ̄bl'ɛn] este foarte vechi. Acesta este format din adjectivul **tremblant* + suf. *-īna*. Termenul este atestat în ţinutul picard, în ţinutul normand şi în ţinutul breton.

Termenul [trijan'e] este de acelaşi tip ca [trɛ̄bl'ɛn], dar cu variaţii locale ale radicalului. Este greu de spus dacă este o evoluţie autohtonă sau o influenţă secundară a termenului **trěmŭlare*, cu [-en] trecut la [-el] prin disimilare. Termenul este atestat în aria vestică a valonei şi în aria vestică a dialectului picard. Motivaţie: sunt tipuri de trifoi cu o tijă fragilă care tremură uşor în bătaia vântului, sugerate de grupul consonantic *tr*: „Structura fonetică este susceptibilă sau ar trebui să fie susceptibilă, la origine, de a evoca mişcări, aparenţe etc.” (Contini 2005: 501, traducerea noastră).

## 7. TOPONIME/ANTROPONIME

Probabil de la toponimul **Pesaro:**

| | | |
|---|---|---|
| It. [pEzArEzE] | 14.0 | 039 |
| Rus. *timoska* (derivat de la numele *Timoftei*) | 28.0 | 019 |
| Cr. *arba špan jai* (împrumut din rum.) | 29.0 | 003 |

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

## 8. MOTIVAȚIE NECUNOSCUTĂ

**Etimologie necunoscută**

| | | |
|---|---|---|
| Rum. *bodoarcă* | 23.0 | 002, 021, 022 |
| Ceh. *ščudlek* | 26.0 | 010 |
| It. [AndzuḍiA] | 14.0 | 059 |

## 9. MOTIVAȚIE OBSCURĂ

| | | |
|---|---|---|
| Ucr. *golovaten’* (dialectal) | 28.2 | 215 |

Sensul radicalului este ‘cap’. Motivația însă rămâne obscură.

## 10. FĂRĂ RĂSPUNS

| | | |
|---|---|---|
| Ø | 02.0 | 016, 023, 027, 045 |
| | 04.0 | 001 |
| | 06.0 | 034, 066, 067, 097 |
| | 06.2 | 215, 217, 218, 225 |
| | 09.0 | 002, 054 |
| | 09.2 | 214 |
| | 14.0 | 001–003, 010, 011, 016, 019, 020, 022, 024, 027, 033, 036, 038, 042, 046, 048, 053, 057, 058, 061, 301–303 |
| | 14.8 | 801–803, 805 |
| | 20.0 | 026, 027 |
| | 23.0 | 059 |
| | 25.1 | 110 |
| | 28.6 | 615, 617, 618 |
| | 33.0 | 002 |

## IV. CONCLUZII

Din perspectiva lingvisticii spațiale, constatăm că denumirile pentru *trifoi* delimitează la nivelul limbilor romanice două arii: o arie estică, formată din descendenții latinescului *trĭfolĭum* (rom. *trifó ˇ*şi it. *trifoglio*) şi o arie vestică, formată din descendenții grecescului *τρίφυλλον* (fr. *trefeul*, sp. *trébol*, pg. *trevoI*). În limbile germanice dominante sunt formele lexicale motivate prin‘sucul lipicios al plantei’ sau prin asocierea cu ideea de ‘plantă în general’, formân astfel două arii majore. În limbile

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

slave motivațiile au la bază ideea de 'hrană pentru animale' şi efectul produs de aceasta, anume, umflarea abdomenului, conturându-se astfel alte două arii majore. În analiza noastră noastră, în stabilirea motivațiilor, am luat în considerare aspectul plantei, elementele componente: frunzele, aspectul lipicios al plantei ajunse la maturitate. S-a ținut seama de proprietățile plantei şi de efectul ei asupra omului.

Motivațiile stabilite [**1. ASPECTUL PLANTEI** (Frunza plantei: *trei foi'*, *'formă de stea'*, *'formă de pantof;* Sucul plantei) **2. TERMEN GENERIC PENTRU 'IARBĂ' 3. ALTE PLANTE 4. HRANĂ PENTRU ANIMALE V. Efectul plantei asupra omului 6. MOTIVAȚIE ONOMATOPEICĂ 7. TOPONIME/ANTROPONIME 8. MOTIVAȚIE NECUNOSCUTĂ]** arată cum conştiința motivațională transcede granițețe lingvistice, fie că este vorba de limbi în cadrul aceleiaşi familii, fie ca este vorba de dialecte şi graiuri în cadrul aceleiaşi limbi. Aşa se explică fărâmițarea dialectală şi conturarea unor arii motivațiile care se configurează în mod diferit față de cele genealogice. Elaborarea hărților lingvistice motivaționale a fost impusă de constatarea unei „mentalități comune" la vorbitori de limbi diferite, din cadrul unei familii sau al mai multor familii de limbi: semnificația hărților de motivație este însă mai largă, în sensul că aceste hărți ajută la lămurirea sau corectarea unor etimologii din limbi particulare şi oferă un model de interpretare pentru hărțile din atlasele naționale şi chiar regionale. Hărțile de motivație privesc *dinamica limbii*, punând în evidență un aspect mai puțin cunoscut sau mai puțin studiat până în prezent: motivarea semnului lingvistic este un proces permanent, vorbitorii „remotivând" semnul lingvistic atunci când raportul dintre acesta şi realitatea extralingvistică (*referentul*) se opacizează (cf. Saramandu, Nevaci: 78).

## BIBLIOGRAFIE


Alibert 1966 = L. Alibert, *Dictionnaire occitan-français*, *d'après les parlers languedociens*, Toulouse, Institut d'Etudes Occitanes.

Alinei 1979 = M. Alinei, *The structure of meaning* in „A semiotic Landscape" (Chatman, Seymour, Eco, Umberto, Klinkenberg, Jean-Marie, Berlin, De Gruyter-Mouton, p. 499–503.

Anikin 2000 = A., Je Anikin, *Etimologičeskij slovar' russkich dialektov Sibiri*, Moskva.

Atlas botanic 2010 = Gh. Mohan, A. Ardelean, *Atlas botanic*, Bucureşti, Editura All.

BER = *Български етимологичен речник*. Т. 1, Изд. на БАН, София, 1971; Т. 2, 1979; Т. 4, 1995s.

Bezlaj 1976 = France Beylaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I–, Ljubljana.

Brückner 1974 = Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, 3rd ed., Warszawa.

Boryś 2005 = Wiesław Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków, Wiedza Powszechna, 2005, s.v. *koniczyna* şi s.v. *trzebić*.

Cioranescu 1966 = A. Cioranescu: *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife–Madrid.

Contini 2005 = Michel Contini, *Formazioni fonisimboliche negli zoonimi dell' area romaza. Riflessioni sulle carte dell'AliR*, *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa? I jornana de l'Assocoació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 67–90.

Corominas, Pascual 1980–1991 = J. Corominas, J. A. Pascual, *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico*, vol. I–VI, Madrid.


BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)

Dalbera 2006 = Jean Philippe Dalbera, *Des dialectes au language. Une archéologie du sens*, Paris.
DELI = M. Cortelazzo, P. Zolli, (1999), *Il nuovo etimologico DELI-Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*, Bologna.
DLR = *Dicţionarul limbii române*, ediţie anastatică. Coordonatori: Acad. Marius Sala, Acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
ĖSSJa = *Ėtimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov*, pod red. O. N. rubačeva 1–22, Moskva 1974–1997.
Evseev 2001 = *Evseev, Ivan*, Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale, *Bucureşti.*
Fasmer 1971 = M. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*. T. III., Изд. „Прогрес", Москва, 1971, 215 с.
FEW = Walter von Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, Bonn, 1922–1928; Leipzig, 1932–1940; Basel, 1944–.
Guiraud 1986 = Pierre Guiraud, *Structures étymologiques du lexique français*, Paris, Payot.
HAD = H. Bächtold-Stäubli, E. Hoffmann-Krayer, *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, Berlin/New York, De Gruyter, 1927–1942.
Holub, Kopečný 1952 = J. Holub, F. Kopečný, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha.
Levi-Strauss 1958 = Claude Levi-Strauss, *Anthropologie structurale*, Paris.
Mladenov 1941 = S. Mladenov, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskij knižoven ezik*, Sofia.
*Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная, Выпуск 4. Сельское хозяйство. Под ред. А. Ференчиковой и др. Братислава, 2012 (http://www.slavatlas.org/publications.html), harta 677.*
REW = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1935.
Saramandu, Nevaci 2008 = N. Saramandu, M. Nevaci, *Cartes linguistiques motivationelles. De l'*ALE *à l'*AliR *et aux atlas linguistiques nationaux*, in „Revue Roumaine de Linguistique", LIII, nr. 1–2, pp. 78–90.
Skok1971–1973 = P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1–4, Zagreb.
Tiktin 1986–1989 = H.Tiktin, *Rumänisch–deutsches Wörterbuch* I–III, 2. überarbeitete und ergänzte Auflage von Miron, P., Wiesbaden.

## WORDS FOR 'TRÈFLE' IN ROMANCE, GERMANIC AND SLAVIC LANGUAGES (ON *ATLAS LINGUARUM EUROPAE*)

ABSTRACT

In addition to some more common denominations, the clover plant, typically has multiple other names, some more transparent than others. Often they are related to traditional beliefs and knowledge which have taken root in the collective memory over the centuries and contribute to keeping alive the image of a plant with many magical powers; it can be used as a remedy for a series of medical problems and to predict future in various spheres of life. At the same time, some of these denominations, like the animal and kinship names or the names of magical-religious beings, seem to support the hypothesis that clover was used in ancient magical and religious rituals. We believe this aspect will be better defined when linguistic data is compared with data on folk cultures from different parts of Europe.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
al Academiei Române
Universitatea din Bucureşti

BDD-A21082 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:49 UTC)